

László király, áldunk

Amikor halála után csaknem egy évszázaddal III. Béla király buzgólkodása következtében szentté avatták (1192), valószínűleg nyugóhelyén, Váradon keletkezett az a verses zsolozsma, amelyből a címet választottuk. Ennek himnusza így kezdődik:

*„Áve égi király híve,
Királyoknak gyöngye, éke,
László, mennynek sorsosa.
Ég királyát ki követted,
Országunkat védelmezzed,
Légy hazádnak bajnoka...”*

László király a legnépszerűbb magyar szent, akinek alakját mind a nép, mind a főúri körök, sőt uralkodóink egész sora megőrizte. Nagy Lajos királyunk aranyforintján tűnik fel először Szent László alakja, majd hagyománnyá válik: Habsburg Albert, Mátyás, II. Ulászló, Szapolyai János, a Habsburg uralkodók I. Ferdinándtól Rudolfig mind-mind ráveretik pénzeikre Szent László egész alakos képét, jobbában legendás csatabárdjával. Ott szerepel Hunyadi János kormányzói érmén is, aki ugyanúgy nagy tisztelője volt, mint Zsigmond király. A 17. század elejétől tűnik el Szent László alakja a királyi és az erdélyi fejedelmi pénzekről, s csak a 20. században bukkan fel újra: az 1929-ben elkészült ezüst ötpengős próbaveretén, ez azonban forgalomba nem került. A népi legendák, mondák a harcos és csodatévő király alakját őrizték meg. A tordai hasadék a néphit szerint úgy keletkezett, hogy amikor a kunok üldözték Szt. Lászlót, s már majdnem utolérték, fohászzkodására nyílt meg a hegy mögötte, s választotta el üldözőitől a szörnyű mélység.

A hasadék környékén (a nevét őrzi Tordaszentlászló is) jellegzetes alakú, kis kövecskéket (nummulitákat) mutogatnak Szent László pénzeként. A hagyomány szerint üldözői közé aranyakat szórt Szent László, hogy míg azokat összeszedik a kapzsi kunok, addig egerutat nyerjen. A pénzek a zsákmányra éhes üldözők kezében aztán kővé változtak. Alföldi hagyomány szerint viszont a menekülő kunok dobálták maguk után aranyakat, s azokat Szent László változtatta kővé, nehogy a kincs elvonja vitézei figyelmét az üldözésről. Szent László (táltos) lova patkójának helyét több helyen is mutogatják, egy mátraverebélyi kútban pedig, a fenéken ott ra-

gyog lova patkójának aranszege. Nemezszer megsegítette bajukban vitézeit: amikor éheztek, a pusztaságban a kunokat üldözve, fohászára bölény- és szarvascsorda jelent meg a táborban, s máris lett elegendő hús. Amikor szomjaztak, majd eltikkadtak már, csatabárdját belevágva a sziklába, vizet fakasztott. Amikor pusztító járvány kezdte tizedelni a harcosokat, álmában látomás jelent meg, s kilőtte nyilát, amely egy füvet talált el, melynek segítségével a betegek meggyógyultak. Azóta is Szent László fűvének nevezi a növényt a magyar nép.

A sírjánál lett csodáknak se szeri, se száma. Az oltáron állott a nagyváradi székesegyházban díszes aranyozott ezüst fejereklyetartója. Vagy erre, vagy a sírjára tettek esküt peres ügyekben a megidézett felek. Olyan esetekben, amelyeket tanúvallomások vagy más bizonyíték alapján eldönteni nem tudtak, Biharból és a környező megyékből, de távolabbi tájakról is a váradi káptalan Szent László sírjához rendelte a peres feleket, ahol a kijelölt egyénnek meg kellett markolnia egy megtüzesített vasat, elvinni és letenni egy kijelölt helyre. Utána a kezét bepólyálták és lepecsételték. Három-négy nap múlva a bíró, a kötést leoldatva, a látvány alapján döntött: ha a seb gyógyulóban lévőnek látszott, az az ártatlanságot igazolta, ha ellenben elgennyesedőben volt, azt a bűnösség biztos jelének vélték. A Fráter György által 1550-ben nyomtatásban kiadott váradi Regestrum 1208–1235 között készült jegyzőkönyveiből kiderül, hogy több esetben a Szent László sírjához idézettek nem mertek vállalkozni az istenítélet próbájára, visszavonták hamis vádjukat, és megbékéltek.

Szent László hermája ugyan elpusztult a székesegyház elhamvasztó tűzben 1403–1404 körül, a koponyacsont azonban megmaradt, s ezt foglalták bele az 1406-ban készült új csodás ereklyetartóba, amely máig is megvan (noha 1443-ban rászakadt egy torony, azonban egy kő alatt megőrződött épségben). 1565-ben, mikor a templomot és a sírt a törökök feldúlták, Napragi Demeter püspök menekítette Prágába, majd Győrbe a hermát, ahol különösen azóta nőtt meg a tisztelete, hogy 1763-ban a közeli Komáromot pusztító súlyos földrengés Győrött nem okozott károkat. Ezt Szent László ereklyéjének tulajdonították, s azóta évente László napján (június 27.) körmenetben tisztelegnek az ereklye előtt, melyből egy kis darabot a váradiak kérésére 1775-ben Zichy Ferenc püspök visszaadott. Ez egy 1892-ben készített szép ereklyetartóban ma is látható Váradon. Szent László ereklyéi közül máig is őriznek egyet-egy Zágrábban a székesegyházban és a raguzai fe-

Szent László faszobra a szepességi Mateócról. Az Árpád-ház három férfi szentjének: István-nak, Imrénének. Lászlónak szobrai 1500 körül készültek. Nemzeti szentjeink ábrázolása a magyar ideált testesítette meg: az istenfélelem, a bátorság, a bölcsesség és az önfeláldozás egységét.

Az ezüstben, aranyban rendkívül gazdag Magyarországon 1499-ben verték az első tallért. Szent László tovább élő tiszteletét bizonyítja, hogy a pénz hátlapján a lovagkirály alakját örökítették meg.

Hunyadi János kormányzói érmén is Szent László-ábrázolás látható

rences kolostorban – az esztergomi székesegyházba az 1565-ös török dúlás után sikerült egy ereklyét menekíteni. Aachenbe, a magyar kápolnába a 14. században Nagy Lajos király küldött Szent László-ereklyét. Magyar diákokkal is jutott a középkorban Bolognába, de tudunk arról, hogy a beckői várkápolnában s a Hernád menti Középnémeti templomában is őriztek értékes Szent László-relikviát.

Futaki Demeter püspök állíttatott a váradi székesegyház elé 1360–65 között egész alakos Szent László-szobrot, Czudar János püspök azonban ezen is túltett, ő ugyanazokkal a művészekkel – Kolozsvári Mártonnal és Györggyel – 1390-ben lovas szobrot öntetett. A hagyomány szerint, amíg a szobor áll, megvédi Váradot. 1660-ban a hősiesség ellenére a török kezére jutott Várad, a szobor pedig egy nándorfehérvári ágyúöntő műhelyben pusztult el.

Szent László kultusza különösen a székelyeknél (sőt, a moldvai csángóknál is) elevenen élt a középkorban. Jelzik ezt a szent életét bemutató freskók megmaradt középkori templomainkban.

A székelyek Szent László és Szűz Mária nevével az ajkukon indultak csatába. Így tettek 1345-ben is a betörő tatárok ellen harcolva, amikor a hagyomány szerint, nevét hallva, maga Szent László is megjelent a harcban, s rettenetes csatabárdja elől babonás félelemmel menekült a pogány horda. A csata idején az őrzéssel megbízott kanonok hiába kereste a szent fejét, csak a győzelem után találta meg „átizzadva”.

Arany János költeményben örökítette meg a legendát. Szent László népszerűségére mi sem jellemzőbb, mint az, hogy az egész országban kötelező tizenkét szent után a templomok védőszentjeinek gyakorisági sorrendjében a 13. helyen áll a 14. század közepén! Bár a legendáját ábrázoló freskókból a legtöbb a Székelyföldön és peremvidékeken (például a Szepesség-

ben) maradt meg, valójában a Dunántúlon legalább annyira népszerű lehetett, csakhogy itt és az Alföldön (s általában a központi területeken) sokkal nagyobb volt a középkori emlékek pusztulása.

A középkor legnagyobb magyar költője, Janus Pannonius *Búcsú Váradtól* című versében külön megemlékezett a kezében csatabárdot tartó szent király lovas szobráról, s őt kérte, hogy segítse útjában. De a 15. században nemcsak a klasszikus latin hexametek magasztalták, hanem természetesen édes anyanyelvünkön is énekekkel hódoltak neki:

*„Idvez légy, kegyelmes szent László kerály!
Magyarországnak édes oltalma,
Szent kerályok közt drágalátus gyöngy,
Csillagok között fényességes csillag”.*

Fent a *Magyar Anjou-legendárium* miniatúrája (14. század első fele): Szent László bevonul Székesfehérvárra – megkoronázása. Középen: a király holttestét Váradra viszik (*Képes Krónika*, 1358). Alul: az erdélyi Gelence templomának freskója (Szent László harca a kunnal).

Szent László kora

Lengyelhonban, a száműzött Béla herceg és egy lengyel hercegnő fiaként, 1040 körül született.

1048-ban lépett először magyar földre, de még kétszer, 1060-ban és 1063-ban kellett Lengyelországba menekülnie, I. András, majd annak fia, Salamon miatt. Mikor apja, I. Béla trónra került, László nagykorú, húszesztendős, ám elég egy szerencsétlen baleset, s három évvel később nem a huszoneves testvérek, László vagy bátyja, Géza, hanem a tízéves Salamon öröklé a trónt, apjuk testvéreinek, I. Andrásnak a fia. A két testvér nyolc esztendőn keresztül áll a tizenéves király mellett, együtt harcolva védik az országot. Legendássá válik az 1068-ban betört besenyőkkel (a krónikákban kunok) vívott csata az erdélyi Kerlésnél, Doboka megyében: az Árpád-fiak egymással versengve vetették magukat csapataik élén a pogányokra, és fényes győzelmet arattak. László párviadalban győzött le egy kunt, aki egy magyar leányt igyekezett magával hurcolni.

A besenyők és a görögök ellen Nándorfehérvárnál, majd Salamon ellenében Mogyoródnál (1074) győztes csaták hőse László, aki hatalmas termetével, testi erejével félelmet keltett ellenfeleiben. Ő a középkori magyar lovagi ideál megtestesítője, hadvezérként is a legnagyobbak között a helye. 1074-ben Salamon ellenében trónra segíti mint ellenkirályt, a bátyját, Gézát, aki apjukhoz hasonlóan alig több mint három esztendőt uralkodott. László 1077-ben 37 esztendős múlt, amikor végre élt a lehetőséggel, és – szintén ellenkirályként – trónra lépett. Akkor már vagy másfél évtizede kettős hatalom volt az országban: Salamoné és a hercegeké (ellenkirályoké). 1081-ben kiegyezett Salamonnal, aki átadta neki a koronát. Azonban, mivel nem hagyott fel mesterkedéseivel, László a visegrádi várba záratta (nem az ún. Salamon-toronyba, hanem a Sibrikdombi régi ispánsági várba). 1083-ban, mikor a kereszténység magyarországi elterjesztőinek egész sorát avatták szentté, Salamon is kegyelmet kapott. A legenda szerint addig István király sírlapját nem tudták megemelni, míg Salamon börtönben raboskodott. Most távozhatott az or-

szágból, de 1081-ben, a moldvai besenyőkhöz csatlakozva, rablótámadást vezetett saját házája ellen – két évvel később egy balkáni rabló kalandozása során vesztette életét.

A beháborúk, pogánylázadások miatt ezekben az évtizedekben a közbiztonság fellazult, s a keresztény erkölcsök is. László király erős kézzel fékezte meg a bűnözést, a törvénytelenéseket. „Vérrel írott” törvényei keményen büntették a tolvajokat (akiket tetten értek, azok ra akasztás várt), ha egy tyúk értékén felülinek becsülték a lopott dolgot. Nem kegyelmezett a törvény a lopott holmik eladóinak, vásárlóinak, sőt, az adásvétel tanúinak sem. A bíraskodási visszaéléseket is meggátolta. A bírók úgy idézték perbe a feleket, hogy küldötteik a bírói pecsétet mutatták fel. Az idézőpecsétek bronzból vagy rézből készültek, rajtuk a pecsét tulajdonosának a képe, lehetett körirata is. Felső részére függesztőfület erősítettek, hogy a küldött nyakba akasztva hordhassa. A legkorábbi ismert idézőpecsét, I. Andrásé, a trónon ülő királyt ábrázolta (ismert Salamon és I. Béla idézőpecsétje is). A királynak, a nádorispánnak, a herceg ispánjának, a királybíráknak, főpapoknak volt idézőpecsétjük. Az egyházi (zsinati) törvények a tönkrement templomok újjáépítéséről, a papi tized fizetésének módjáról, a vallási ünnepek megtartásáról, a kötelező templomba járásról intézkedtek. Az évi 52 vasárna mellett csaknem ugyanannyi a többi egyházi ünnep, amely szintén munkaszüneti nap. Az év napjainak mintegy negyede ünnep!

A mélyen vallásos Szent László az egyházat bőkezűen támogatta. Ő alapította a somogyvári, a szentjobbi bencés apátságot, a zágrábi püspökséget, a bihari püspökség székhelyét áthelyeztette Váradra, a kalocsai érsekség központját Bácsra. A pápa és a császár közötti hatalmi harcban a pápát támogatta, mert míg a pápa elismerte Salamonnal szemben a ő királyságának jogosságát,

Szent László király aranypénze

Fent. középen: Szent László koponyatartó ereklyéje az 1400-as évek elején készült, s portrénak fogható fel, mert híven adja vissza a jellegzetes Árpád-házi arcvonásokat. Ma Győrben őrzik.

A mogyoródi csata. A *Képes Krónika* (1358) miniatúrája. Géza vitézei balról győzelmesen előretörnek a fehér lovon ülő Szent László vezetésével, szemben velük Salamon király, harcosai élén. A seregek fölött két zászló lobog, a kettős kereszt és a vörös-ezüst sáv. Az ábrázolás történetileg természetesen nem hiteles.

Idig Henrik császár Salamonnak fogta pártját. magyar egyházzal kapcsolatos intézkedéseiben László nem tűrt beleszólást. Akkor is szemerkült a pápával, amikor annak hűbéres területét, orvátországot és a Száván túli Szlavóniát elfoglalta (991). Jögcíme: meghalt a horvát király, aki hűgák, Ilonának a férje volt, s egyesek neki ajánlották a horvát koronát. Élete utolsó fél évtizede is hárrúban telt: 1091-ben horvát, 1092-ben orosz, 1094-ben lengyel földön harcolt, s 1095-ben, a morhadjáratra indulóban halt meg.

ia nem született, csak két lánya. Bátyja, Géza két fia közül választott örököst. Az idősebb Kálmánt papnak neveltette, kinevezte váradi pspöknek. A fiatalabbat, Álmost horvát királlyá tette s őt szánta utódjának. Kálmán azonban ebbe nem ródott bele, lengyel földre menekült, s arra készült,

hogy akár erőszakkal is megszerezze a hatalmat. Tehát amikor László király lehunyta a szemét, újabb belháború fenyegette az országot, trónöröklés miatt.

Mi lehetett az oka annak, hogy Kálmánt, az idősebbet mellőzte László király – ezt ma már nem tudhatjuk. Egy biztos: a *Képes Krónika* rosszindulattól csepegő állítását aligha fogadhatjuk el igaznak, hiszen e szerint Kálmán „testalkatára nézve hitvány volt, de ravasz és tanulékony, borzas, szőrös, vaksi, púpos, sánta és dadogó”. Azaz: torzszülött. Ilyen emberből felszentelt püspök sem lehetett volna, legfeljebb egyszerű szerzetes. Hogy Álmos milyen király lett volna? Nem tudjuk, nem kapott rá lehetőséget, hogy megmutassa. Kálmán viszont bizonyította képességeit. László félreismerte őt, tévedett, akár csak István a Vazul fiak megítélésében. Előfordul az ilyesmi, az uralkodók sem tévedhetetlenek, miként ezt egyik oklevelében Szent László is megfogalmazza: „*bűnös ember vagyok, hiszen a földi uralmat a legsúlyosabb bűnök nélkül nem lehet gyakorolni*”.

A somogyvári apátok domborműve az országgal küzdő Sámson ábrázolja (1170-1190)

A somogyvári apátok Szent László alapította. Rajunk az ásatások alapján készült. A fotón az egykori kerengő helyreállított részlete.

addig Henrik császár Salamonnak fogta pártját. A magyar egyházzal kapcsolatos intézkedéseibe azonban László nem tűrt beleszólást. Akkor is szembe került a pápával, amikor annak hűbéres területét, Horvátországot és a Száván túli Szlavóniát elfoglalta (1091). Jogcíme: meghalt a horvát király, aki húgának, Ilonának a férje volt, s egyesek neki ajánlották fel a horvát koronát. Élete utolsó fél évtizede is háborúban telt: 1091-ben horvát, 1092-ben orosz, 1094-ben lengyel földön harcolt, s 1095-ben, a morva hadjáratra indulóban halt meg.

Fia nem született, csak két lánya. Bátyja, Géza két fia közül választott örökösöt. Az idősebb Kálmánt papnak neveltette, kinevezte váradi püspöknek. A fiatalabbat, Álmost horvát királlyá tette, s őt szánta utódjának. Kálmán azonban ebbe nem törődött bele, lengyel földre menekült, s arra készült,

hogy akár erőszakkal is megszerezze a hatalmat. Tehát amikor László király lehunyta a szemét, újabb belháború fenyegette az országot, trónöröklés miatt.

Mi lehetett az oka annak, hogy Kálmánt, az idősebbet mellőzte László király – ezt ma már nem tudhatjuk. Egy biztos: a *Képes Krónika* rosszindulattól csepegő állítását aligha fogadhatjuk el igaznak, hiszen e szerint Kálmán „testalkatára nézve hitvány volt, de ravasz és tanulékony, borzas, szőrös, vakszi, púpos, sánta és dadogó”. Azaz: torzszülött. Ilyen emberből felszentelt püspök sem lehetett volna, legfeljebb egyszerű szerzetes. Hogy Álmos milyen király lett volna? Nem tudjuk, nem kapott rá lehetőséget, hogy megmutassa. Kálmán viszont bizonyította képességeit. László félreismerte őt, tévedett, akárcsak István a Vazul fiak megítélésében. Előfordul az ilyesmi, az uralkodók sem tévedhetetlenek, miként ezt egyik oklevelében Szent László is megfogalmazza: „*bűnös ember vagyok, hiszen a földi uralmat a legsúlyosabb bűnök nélkül nem lehet gyakorolni*”.

A somogyvári apát domborműve az orlással küzdő Sámson ábrázolja (1170-1175)

A somogyvári apát Szent László alapító Rajzunk az ásatás alapján készült. A fa az egykori kerengő helyreállított részlet

addig Henrik császár Salamonnak fogta pártját. A magyar egyházzal kapcsolatos intézkedéseibe azonban László nem tűrt beleszólást. Akkor is szembe került a pápával, amikor annak hűbéres területét, Horvátországot és a Száván túli Szlavóniát elfoglalta (1091). Jögcíme: meghalt a horvát király, aki hűgának, Ilonának a férje volt, s egyesek neki ajánlották fel a horvát koronát. Élete utolsó fél évtizede is háborúban telt: 1091-ben horvát, 1092-ben orosz, 1094-ben lengyel földön harcolt, s 1095-ben, a morva hadjáratra indultában halt meg.

Fia nem született, csak két lánya. Bátyja, Géza két fia közül választott örökösét. Az idősebb Kálmánt papnak neveltette, kinevezte váradi püspöknek. A fiatalabbat, Álmost horvát királlyá tette, s őt szánta utódjának. Kálmán azonban ebbe nem törődött bele, lengyel földre menekült, s arra készült,

hogy akár erőszakkal is megszerezze a hatalmat. Tehát amikor László király lehunyta a szemét, újabb belháború fenyegette az országot, trónöröklés miatt.

Mi lehetett az oka annak, hogy Kálmánt, az idősebbet mellőzte László király – ezt ma már nem tudhatjuk. Egy biztos: a *Képes Krónika* rosszindulattól csepeggő állítását aligha fogadhatjuk el igaznak, hiszen e szerint Kálmán „testalkatára nézve hitvány volt, de ravasz és tanulékony, borzas, szőrös, vaksi, púpos, sánta és dadogó”. Azaz: torzszülött. Ilyen emberből felszentelt püspök sem lehetett volna, legfeljebb egyszerű szerzetes. Hogy Álmos milyen király lett volna? Nem tudjuk, nem kapott rá lehetőséget, hogy megmutassa. Kálmán viszont bizonyította képességeit. László félreismerte őt, tévedett, akárcsak István a Vazul fiak megítélésében. Előfordul az ilyesmi, az uralkodók sem tévedhetetlenek, miként ezt egyik oklevelében Szent László is megfogalmazza: „*bűnös ember vagyok, hiszen a földi uralmat a legsúlyosabb bűnök nélkül nem lehet gyakorolni*”.

A somogyvári apát domborműve az otlánnal küzdő Sámst ábrázolja (1170-11)

A somogyvári apát Szent László alapítójának az átásóját az alapján készült. A 1. az egykori kerengő helyreállított részle

